

Nursing Research into Self-management and Empowerment in Chronic Care

Nieuwsbrief 2: juni 2013

Thema 1: effectiviteit van zelfmanagement-interventies

Projectleider: dr. Erwin Ista (Erasmus MC)
Onderzoekers: Janet Been - Dahmen MSc (promovendus),
dr. Hennie Boeije (Universiteit Utrecht),
drs. Ellen Bakker (Hogeschool Rotterdam),
dr. Jolanda Dwarswaard (Hogeschool Rotterdam)
Promotor: prof. dr. Mieke Hazes (Erasmus MC)
Co-promotoren: dr. Erwin Ista & dr. Anneloes van Staa (Hogeschool Rotterdam)

Verpleegkundige ervaringen met zelfmanagementondersteuning in het Erasmus MC

Voor dit kwalitatieve deelonderzoek zijn 27 verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten uit het Erasmus MC geïnterviewd over hun ervaringen met het coachen van patiënten bij zelfmanagement. Uit de eerste resultaten blijkt dat verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten vaak een positieve houding hebben ten aanzien van zelfmanagementondersteuning. Ze zien een duidelijke taak voor de verpleegkundige beroepsgroep weggelegd: *"Ik kijk nooit alleen medisch zoals een arts dat vaak doet. Ik kijk gewoon veel meer naar wat doet het nou eigenlijk voor die patiënt."* Wel ervaren ze belemmeringen, zoals het gebrek aan interne motivatie bij patiënten en de beperkte tijdsomstandigheden die ze hebben naast hun overige werkzaamheden. Verpleegkundigen krijgen graag extra tools aangereikt om patiënten optimaal te kunnen ondersteunen.

Op zoek naar het bewijs van zelfmanagementondersteunende interventies

Door middel van een 'realist review', een systematische literatuurstudie die resultaten van kwantitatief en kwalitatief onderzoek combineert, wordt de effectiviteit van (verpleegkundige) zelfmanagement-interventies onderzocht. Met ondersteuning van de data-specialist van het Erasmus MC werd de zoekstrategie bepaald en zijn er ruim 2000 studies gevonden. Na de screening van titel en abstract bleven 350 artikelen over. Deze artikelen worden nu full text gescreend, zodat spoedig gestart kan worden met de data-extractie. Janet Been-Dahmen en Susanne van Hooft (op foto hierboven) werken voor dit deelonderzoek samen met Hennie Boeije. We hebben ook ideeën uitgewisseld met Marjolein Dieleman en Barend Gerritsen (Koninklijk Instituut voor de Tropen) die al vaker *realist reviews* hebben uitgevoerd.

Kwalitatieve synthese naar het patiëntenperspectief op zelfmanagementondersteuning

De kwalitatieve synthese naar het patiëntenperspectief op zelfmanagementondersteuning is in volle gang. Vanuit Kenniscentrum Zorginnovatie werken Ellen Bakker en Jolanda Dwarswaard samen met Janet Been-Dahmen aan deze synthese. We profiteren daarbij ook van de expertise van Hennie Boeije. Onze zoektocht startte met ruim 2100 artikelen. Inmiddels zijn ongeveer 50 artikelen over, die we volledig zullen doornemen. Opvallend is dat veel artikelen wel ingaan op de zelfmanagementopgaven van patiënten, maar dat er veel minder onderzoek gedaan is naar welke ondersteuning daar nu bij gewenst is. Toch is er wel een aantal mooie studies die daar wel aandacht aan besteedt. De uitkomst gebruiken we bij de ontwikkeling van de interventies en zullen we eerst voorleggen aan patiënten door middel van focusgroepen.

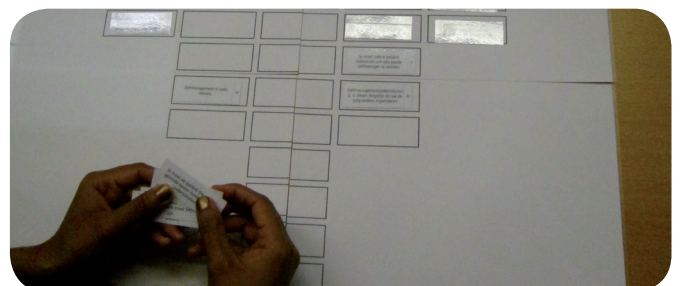
Thema 2: verpleegkundige competenties

Projectleider: dr. Jolanda Dwarswaard
Onderzoekers: Susanne van Hooft MSc (promovendus),
dr. Mathilde Strating (iBMG)
Promotor: prof. dr. Roland Bal (iBMG)
Co-promotor: dr. Anneloes van Staa

Q-studie naar de houding en preferenties van verpleegkundigen ten aanzien van zelfmanagementsupport

Inmiddels hebben ongeveer 35 verpleegkundigen de stellingen van de Q-studie over zelfmanagement gesorteerd. Hiermee laten zij zien hoe zij tegen zelfmanagement aankijken. Verpleegkundigen die meedoen zijn vaak enthousiast over deze onderzoeksmethode. Het is letterlijk even puzzelen, zoals ook te zien is op de foto. De verpleegkundigen zijn werkzaam in verschillende velden van de gezondheidszorg, zoals het ziekenhuis, de ouderenzorg, de psychiatrie en de thuiszorg. We zijn nog niet zover dat we de profielen kunnen benoemen, maar er vallen wel een aantal dingen op. Met de stellingen 'Een individueel zorgplan is een basisvoorwaarde voor goede zelfmanagementondersteuning' en 'Je moet de doelen samen met de patiënt opstellen' zijn veel verpleegkundigen het bijvoorbeeld helemaal eens. Maar ze zijn het vaak niet eens met de stelling 'Je bent verantwoordelijk als de patiënt het niet goed doet'. Ook zijn er onderling verschillen zichtbaar. Zelfmanagement krijgt in de ouderenzorg een andere invulling dan op een polikliniek van een ziekenhuis. Begin september zullen de resultaten van de Q-studie worden gepresenteerd op het internationale Q-congres dat van 5-7 september in Amsterdam wordt gehouden.

We vinden het leuk dat de onderzoekers het lectoraat Eigen Regie van de Hogeschool Leiden interesse hebben om aan de slag te gaan met deze Q-set met stellingen over zelfmanagement. Waarschijnlijk gaan de Leidse onderzoekers deze set gebruiken onder fysiotherapeuten. We kunnen dan zien of de set voor verschillende disciplines ingezet kan worden en kunnen vervolgens ook vergelijken of dezelfde profielen ontstaan in deze groep zorgprofessionals.

Delphi studie naar de benodigde competenties voor zelfmanagementondersteuning

Martin Peltzer loopt stage bij het kenniscentrum in het kader van zijn bacheloropleiding Gezondheidswetenschappen van het instituut Beleid en Management Gezondheidszorg. Hij brengt voor ons in kaart welke (ziektespecifieke) competentieprofielen voor zorgverleners er op het gebied van zelfmanagement al bestaan. Ook kijkt hij of patiëntenverenigingen hier aandacht voor hebben op bijvoorbeeld hun website of in beleidsnotities. De bestaande profielen zullen worden gebruikt om een eerste set van competenties samen te stellen en voor te leggen aan een groep experts.

Nieuw onderzoeksproject gehonoreerd: Ethische dilemma's van zelfmanagement

Vanaf 1 juli start een nieuw aanpalend onderzoek naar de ethische dilemma's van zelfmanagementondersteuning. Uit de interviews met verpleegkundigen blijkt dat zij bij het ondersteunen van zelfmanagement te maken krijgen met conflicterende waarden. Wat moeten verpleegkundigen doen als een patiënt keuzes maakt die negatieve gevolgen hebben voor zijn gezondheid? En wat als patiënten niet in staat of niet bereid zijn om hun eigen aandoening te managen? Moet je dan taken overnemen van de patiënt of benadruk je de individuele verantwoordelijkheid en autonomie van de patiënt? Het huidige onderzoek naar zelfmanagement, ook NURSE-CC, besteedt nog weinig aandacht aan deze dilemma's. Dit nieuwe onderzoek brengt hier verandering in.

De ethische dilemma's worden in kaart gebracht door middel van interviews met zowel verpleegkundigen als patiënten in het Erasmus MC. Daarnaast worden ook consulten geobserveerd. We starten daarbij met het analyseren van de reeds verzamelde data (interviewstudie en Q-studie). Doel is een ethisch raamwerk te ontwikkelen dat kan worden gebruikt bij het ontwerpen en implementeren van zelfmanagementinterventies. Op deze manier kunnen de interventies beter afgestemd worden op de praktijk omdat ze rekening houden met mogelijke ethische dilemma's. In de opleiding voor verpleegkundigen kan het raamwerk worden gebruikt om (toekomstige) verpleegkundigen te leren om na te denken over deze dilemma's en hen handvatten te bieden om hier mee om te gaan in de praktijk.

“We zijn geen officiële proeftuin, maar wel heel blij met de samenwerking met de onderzoekers van NURSE-CC. (senior verpleegkundig consultant Erasmus MC) ”

Samenwerking met het diabetesteam van het Erasmus MC

We zijn erg blij dat het diabetesteam van het Erasmus MC contact heeft gezocht met NURSE-CC. Ze zijn geen proeftuin binnen het onderzoeksprogramma, maar wel erg enthousiast over het stimuleren van zelfmanagement. In de toekomst willen we graag samenwerken. De eerste start daarvan is een minoronderzoek voor studenten HBO-V naar de ervaring van patiënten met Continue Glucose Monitoring System (CGMS). Senior verpleegkundig consultant Sijda Snijder heeft hier al focusgroepen over georganiseerd. Studenten van Hogeschool Rotterdam gaan helpen bij de uitwerking en analyse daarvan en ook zelf nieuwe data verzamelen.

Samenwerking met de afdeling Verpleegwetenschap van de Universiteit Gent

Prof. dr. Ann van Hecke heeft veel onderzoek gedaan naar therapietrouw bij orale cytostatica bij kankerpatiënten. In *Cancer Treatment Review* publiceerde ze samen met collega's een review getiteld *Determinants and associated factors influencing medication adherence and persistence to oral anticancer drugs: A systematic review*. Ze hebben nu een subsidie gekregen van de Vlaamse Liga tegen Kanker voor kwalitatief onderzoek naar dit thema. Op 27 juni komt Ann van Hecke naar Rotterdam om te bespreken op welke manier we elkaars onderzoeksprogramma's kunnen versterken.

Nieuw onderzoeksproject gehonoreerd: Zelfmanagement na niertransplantatie

Emma Massey (op de foto hiernaast: links Mirjam Tielen, rechts Emma Massey) start, vanuit de proeftuin Niertransplantatie, in september 2013 het onderzoek *Self management after kidney transplantation: development and pilot-testing of an innovative nurse-led self-regulation intervention*. Het project wordt gefinancierd binnen het programma Versterken Zelfstandigheid Nierpatiënten van de Nierstichting. Het eerste deelonderzoek betreft een Q-studie waarmee inzicht verkregen in de preferenties van patiënten. Daarna wordt een theoretisch geïnformeerde en op patiënten preferenties gerichte interventie ontwikkeld (via de Intervention Mapping methodiek). Onderdeel daarvan zijn focusgroepen met patiënten. De voorbereiding en uitvoering daarvan is een gezamenlijke activiteit met NURSE-CC.

Aanvraag promotievouchers

In de eerste nieuwsbrief berichtten we al dat de aanvraag voor de promotievoucher van Susanne van Hooft is gehonoreerd. De aanvraag van Janet Been-Dahmen is opnieuw ingediend en de voucher is nu toegekend voor één jaar. Volgend jaar vragen we verlenging aan voor de overige drie jaar door het beantwoorden van een aantal vragen van de commissie. De meest belangrijke voorwaarde daarvoor is een concept internationaal artikel van de realist review.

Betrokkenheid onderwijs

Het betrekken van studenten bij het onderzoek is een belangrijke doelstelling van NURSE-CC. Aan de Q-studie werken een drietal studenten mee in het kader van hun afstudeerscriptie voor de HBO-V. Deze maand verdedigen vijf studenten hun Masterthese Zorgmanagement over ethische dilemma's van zelfmanagement. Voor de proeftuin reumatologie schrijft een bachelorstudent een scriptie over de invloed van psychologische factoren en leefstijl op de ziekte-activiteit van reuma.

Zelf ook een studentenproject indienen?

In september beginnen bij Hogeschool Rotterdam studenten met hun minoronderwijs. Daarvoor zijn we op zoek naar goede praktijkopdrachten. Lees voor meer informatie:

zorginnovatie.hr.nl/nl/Onderwijs/Praktijkopdrachten/

Publicaties

In maart 2013 is in het tijdschrift *Verpleegkunde* een artikel verschenen waarin het onderzoeksprogramma NURSE-CC wordt beschreven: Van Staa, AnneLoes & Jolanda Dwarswaard. 2013. Actueel. NURSE-CC: verpleegkundig onderzoeksprogramma in Rotterdam van Start. *Verpleegkunde* 2013(1):4-7.

Onder redactie van het CBO verschijnt dit jaar een boek over zelfmanagement. Jolanda Dwarswaard en Susanne van Hooft hebben een bijdrage geschreven over zelfmanagementondersteuning in de opleiding voor verpleegkundigen.

Stuurgroepbijeenkomst

De volgende stuurgroepbijeenkomst vindt plaats op donderdag 26 september 2013 van 16.00 tot 18.00 uur. Tijdens deze bijeenkomst presenteren we de uitkomsten van de interviewstudie en de Q-studie. Ook de opzet van toekomstige deelprojecten, zoals de Delphi studie en de focusgroepen, staan op de agenda.

“Verpleegkundigen krijgen graag extra tools aangereikt om patiënten optimaal te kunnen ondersteunen.”

Wat is NURSE-CC

NURSE-CC staat voor NURsing Research into Self-management and Empowerment in Chronic Care. Dit is een gemeenschappelijk onderzoeksprogramma van Hogeschool Rotterdam (Kenniscentrum Zorginnovatie), Erasmus MC en Erasmus Universiteit (instituut Beleid en Management Gezondheidszorg) dat zich richt op (1) het vergroten van de effectiviteit van zelfmanagementondersteuning door verpleegkundigen en (2) verbeteren van verpleegkundige competenties en verpleegkundig onderwijs op dit gebied.

Het uiteindelijke doel is om de zorg voor mensen met chronische aandoeningen te verbeteren. Voor dit vijfjarige programma wordt 750.000 euro gefinancierd binnen het ZonMw-programma Tussen Weten en Doen II. Naast de Rotterdamse samenwerkingspartners zijn CBO, TNO, Vilans en de Universiteit Utrecht betrokken als adviseurs van dit programma.

Contact

Hogeschool Rotterdam
Kenniscentrum Zorginnovatie
dr. AnneLoes van Staa
a.van.staa@hr.nl

Proeftuinen

De proeftuin zien we als een academische werkplaats waarin wordt samengewerkt door professionals uit de praktijk, onderzoekers, promovendi, docenten en studenten van de hogeschool. Er vindt praktijkgericht onderzoek plaats, waardoor de proeftuin niet alleen geschikt is voor theorie- en instrumentvorming, maar ook voor de verspreiding van resultaten en de implementatie van passende interventies.

Binnen NURSE-CC zijn vijf proeftuinen ingericht:

1. Erasmus MC reumatologie
2. Erasmus MC interne oncologie
3. Erasmus MC niertransplantatie
4. SPIL (Self-management & Participation Innovation Lab) Erasmus MC Sophia
5. Hogeschool Rotterdam - HBO-V.

SPIL is een onderzoeksprogramma dat wordt gesubsidieerd door de stimuleringsregeling RAAK-PRO van de Stichting Innovatie Alliantie (SIA) en is reeds in september 2011 gestart. Meer informatie over SPIL is te vinden in een aparte nieuwsbrief (zie www.opeigenbenen.nu).